

## **Свобода творчості для освітнього менеджменту багатoproфільних закладів позашкільної освіти**

**Ірина Мосякова**

Позашкільна освіта – особливий феномен для творчого розвитку дітей та молоді. У закладах позашкільної освіти України поступово створюються умови для інноваційної педагогічної діяльності, одна з умов – забезпечення права на свободу творчості.

Роздуми про творчість, міркування про її вільне вираження у всіх напрямках розвитку культурних практик доводить нас до тези щодо пов'язаності свободи творчості із майбутнім суспільства. Саме творчість спонукає виникнення майбутнього, і саме вона призвела до величезного прогресу як в науці, так і в суспільних науках, які продовжують сьогодні швидко розвиватися. Свобода творчості є центральною для прогнозування майбутнього, надає фундаментальну основу для розвитку співпраці у соціумі, забезпечує культурний діалог.

Проблема концептуалізації свободи творчості для освітнього менеджменту багатoproфільних закладах позашкільної освіти обумовлює появу запитань, на які потрібно відповідати директору, оскільки саме до його обов'язків входить забезпечення організаційно-педагогічних умов виховання творчої особистості. Це такі запитання:

- які цінності мають бути в основі педагогічного процесу багатoproфільних закладів позашкільної освіти?;
- що потрібно першочергово змінювати, доповнювати, модернізувати для покращання якості позашкільної освіти?;
- які наукові знання, технології і методики потрібні для зведення теоретичного фундаменту у розвитку творчості, творчих якостей здобувачів позашкільної освіти?;
- які можливості має директор багатoproфільного закладу позашкільної освіти щодо цілеспрямованого розвитку педагогічної творчості

і майстерності педагогів, здатних розвивати творчу особистість у різних напрямках засобами арт-технологій?;

– які напрями управлінської роботи можуть бути доречними для стимулювання розвитку освітнього менеджменту у багатoproфільних закладах позашкільної освіти?

Як на нашу думку, відповіді на ці запитання є не у всіх директорів, однак кожний із них стикається із ними.

Протягом останніх років творчість у всьому світі перетворила духовну, соціальну та економічну сферу. Саме творчість як дивовижний феномен встановлює нові правила для будь-якої діяльності людини. Творчий процес перетворює того, хто торкається до нього, розкриває кращі сили людини, збагачує її свідомість новими фарбами та образами.

М. Живитереа, В. Рященков, І. Маркінас називають умови для успішної освіти – розвиток творчості освітян. Так, вчені вказують: «Творчі тенденції формування професійно-педагогічної культури вчителя, у тому числі створення, розвиток і використання педагогічних інновацій є засобом оновлення освітньої політики щодо підготовки висококваліфікованих кадрів. Тому розвиток педагогічної творчості є важливою умовою успішного навчання. Педагогічна творчість безпосередньо впливає на розвиток учня» (Zivitere, 2015, с. 4068). Підтримуючи цю думку, вважаємо також, що вплив педагога на розвиток творчості вихованця не є одностороннім, адже і сам вихованець впливає на педагога, тобто, ми враховуємо ідею взаємності зв'язків у процесі розвитку творчості засобами арт-технологій.

У закладах освіти свобода творчості відіграє важливу роль, хоча й деякий час педагоги зважали на те, що під час навчання з'являються моменти її придушення. Мета нашої статті – надання огляду концептуалізації свободи творчості у освітньому менеджменті багатoproфільних закладів позашкільної освіти, висвітлення напрямів управлінської діяльності для розвитку творчості педагогів, творчих якостей у вихованців у різних напрямках.

Не можна не помітити масштабний вплив творчості на людину і все суспільство. Але не кожна людина може сказати, що її робота творча, і вона завжди має можливість вільно творити. Багато хто нарікає на рутинність завдань, які не надихають, не наповнюють натхненням. Саме тому не кожен готовий до вирішення завдань, які потребують творчого підходу. Але з такими завданнями ми стикаємося сьогодні і обов'язково будемо стикатися в майбутньому. При цьому творчий підхід до вирішення різноманітних завдань є необхідним не лише у сфері мистецтва. У середині кожного завдання є різні елементи – естетичні, наукові, технічні та ін.

Наприклад, нещодавня інновація у закладах освіти, яку частіше називають STEAM, має у своїй основі думку про те, що саме мистецтво може збагатити науку, технології, техніку, і надасть можливості представникам технічних спеціальностей бути більш креативними. Звернемо увагу на думку Роберта Рут-Бернштейна: «Припущення, що лежить в основі руху STEAM, полягає в тому, що художники більш креативні, ніж науковці, і тому їм є чого навчити професіоналів STEMМ (наука, технології, техніка, математика, медицина) тому, як бути креативними. Як не дивно, рівняння рідко розглядається в його комутативному формулюванні, в якому наука і техніка можуть бути використані для стимулювання художньої творчості» (Root-Bernstein, 2020, с. 69).

Проте найскладніші завдання у сфері творчості – організувати роботу творчих колективів таким чином, щоб кожен із них мав досягнення та кожен учасник такого колективу був успішним. Не підлягає сумніву, що керівник закладу позашкільної освіти має забезпечити роботу творчих колективів на основі спільних цінностей – свобода, відповідальність, солідарність. Саме для творчих колективів і формується структура для їхньої організованої, злагодженої роботи, саме для них забезпечуються умови як для творчої діяльності, так і для подальшого навчання, розвитку інновацій, що дозволять ефективно реагувати на потреби сучасного суспільства.

Підкреслимо, що поняття творчості і розуміння свободи творчості як феномену виникло не сьогодні. Позашкільна освіта історично пов'язана з різними видами творчості, у тому числі, літературною, музичною, науково-технічною тощо. Однак це не означає, що всі проблеми з організацією роботи творчих колективів у таких закладах вже вирішені і що сьогодні немає великої потреби у розвитку такої цінності, як свобода творчості. Тільки зовсім недавно така цінність стала предметом ретельного вивчення як у науковій літературі, так і в практиці позашкільної освіти. У тому випадку, коли ми визнаємо, що регламентів, шаблонів у процесі творчості не існує, а однозначно «правильних» та «неправильних» рішень творчих завдань немає, тільки тоді можна вказати на свободу творчості як повністю автономний, вольовий процес, що керує поведінкою людини, змушує її переосмислювати свої дії, а іноді – та весь характер роботи.

Так, педагогічна творчість дозволяє вирішувати освітнє завдання будь-якого характеру швидше та легше для свідомості та поведінки дітей і молоді. Науково-технічна творчість дозволяє вирішувати завдання, які вже зараз привели суспільство до технічного прогресу, спростили складне, уможливили те, про що люди тільки мріяли раніше. Що можна й казати про художню творчість? Твори мистецтва стають перлинами втілення досягнень людського духу.

Проблему, яку ми вивчаємо в рамках Всеукраїнського експерименту «Концептуальні основи модернізації змісту позашкільної освіти», – з упевненістю можна назвати однією з найглибших в освітній сфері.

Зокрема, ми з'ясуємо зміст нагальних завдань, що пов'язані із модернізацією змісту сучасної позашкільної освіти, профілізацією та індивідуалізацією освітнього процесу, авторськими навчальними програмами, посібниками, виховними та управлінськими системами й технологіями тощо. Для цих процесів необхідна педагогічна інноватика, педагогічна творчість.

Особливо яскраво творчість педагога проявляється під час виконання розумових завдань, коли мистецтво (музика, танець, живопис та ін.) надає допомогу з погляду несподіваного осяяння, пробудження внутрішніх сил, натхнення для вирішення складної проблеми. Звичайно, проблема свободи творчості пов'язана з ідеєю креативності, яка викликає внутрішнє спонукання для дії, що керується педагогом, співвідноситься з освітніми цілями та, що дуже важливо – вільним вибором занять. Категорія вільного вибору, у свою чергу, не є суто педагогічною, адже вона притаманна кожній людині. Навіть у найскрутніших ситуаціях людина може обирати для себе з позиції волі, про що історія має безліч прикладів. Додамо, що саме вільний вибір дозволяє людині експериментувати, спостерігати, прогнозувати, творити. Така свобода дає можливість перетворити важку працю людини на механізовану, а складні речі – на прості і зрозумілі. Додамо, що лише останнім часом у людства з'явилася можливість розвивати емоційну сферу через високі зразки творів мистецтва, дивуватися різноманітністю матеріальної спадщини багатого світу, що раніше було можливим лише для невеликій кількості людей.

Багато вчених займалися різними аспектами вивчення проблеми свободи творчості. Так, французький філософ Альбер Камю вважав, що покликання справжнього мистецтва – об'єднання, а не роз'єднання людей. Саме творчість, на його думку, є найрезультативнішою школою терпіння та ясності. Також він вважав, що розум людини здатний панувати і над матеріалом, і над собою – звичками, поведінкою, діями. У зв'язку з цим досі актуальною є його думка про те, що людська воля не має іншого завдання, крім підтримки свідомості в діяльному настрої, що неможливо без самодисципліни (Камю, 2021).

Різні науки – філософія, педагогіка, психологія – роблять свій внесок у розробку проблеми свободи творчості, яка необхідна для освітнього менеджменту багатопрофільних закладів позашкільної освіти. Щоб створити умови для розвитку творчості особистості у таких закладах, педагог має спочатку дізнатися про особистість, знати її ставлення до оточення, розуміти,

що вона хоче висловити своїми діями. Важливо також оцінювати можливості кожної дитини, яка приходить до закладу позашкільної освіти, розуміти, як задовольнити творче бажання кожного вихованця. Саме тому важливо, які технології освітнього менеджменту пропонуються для організації діалогу про творчість, як має говорити про творчість кожен педагог, як вихованець може висловлювати свої ідеї, чи цікаві вихованцям програми, що представлені в педагогічному колективі.

Для всіх учасників позашкільної освіти важливим є розуміння, що її розвиток залежить від внеску кожного до освітнього середовища. Наприклад, від педагога залежить, чи відчуватиме дитина потребу в додатковій зустрічі, чи згодна вона працювати, розвивати творчі якості в запропонованих напрямках. Від педагога залежить, які арт-технології він буде використовувати у вихованні дітей і молоді. Від керівника закладу, у свою чергу, залежить, чи згоден творчий педагог працюватиме саме в цьому колективі, чи згоден він знаходити нове для дітей та молоді, чи згоден він розвивати педагогічну майстерність, отримувати додаткову освіту, розвиватися як професіонал. Задля цього весь педагогічний колектив має приймати і ризики, і проблеми. Головне розуміння, яке має бути у педагогів – без свободи творчості не передбачається нових досягнень як у теперішньому, так і в майбутньому, оскільки минулі напрацювання позашкілля будуть поступово втрачені. Тільки свобода творчості здатна розкрити особистість, відчувати ту силу, яка перетворює людину, робить її набагато прекраснішою, сприйнятливою, мужнішою.

Необхідно розуміти, що вихованець – активний, сприйнятливий, допитливий. Педагог повинен допомагати розвивати ці якості засобами арт-технологій, які поступово відкриваються і стають можливими завдяки новим досягненням епохи глобалізації.

Зазначимо, що глобалізація сприяє вираженню свободи творчості, і люди, які розвивають творчі якості, вже займають певне становище у соціальній структурі суспільства. Це слід враховувати під час роботи з

педагогами та їх творчими колективами, які об'єднуються задля досягнення поставлених цілей. Розвиток свободи творчості у представників колективів у позашкільних закладах є процесом, що передбачає роботу директора у різних напрямках. Кожен із напрямків роботи пропонує форми взаємодії директора з педагогічним колективом. Представимо це у таблиці.

Напрямок роботи	Форми взаємодії
Проектування Програми розвитку творчих колективів	Створення робочої групи, проведення спільної аналітичної роботи, затвердження Програми Радою закладу
Впровадження інновацій та педагогіки творчості у систему освітнього менеджменту, роботу з педагогічними кадрами	Створення «дорожньої карти» для кожного з напрямків, організація спеціальних семінарів, підготовка матеріалів для розвитку дітей і молоді засобами арт-технологій
Більш широке використання педагогіки творчості у всіх напрямках позашкільної освіти	Моніторинг рівня готовності педагогів до впровадження інновацій, розробка та впровадження технології спецсемінару «Педагогіка творчості»
Об'єднання творчих колективів для створення спільних інноваційних проектів	Організація спільних тренінгів, навчальних візитів, виступів, концертів, конференцій
Адаптація до нової дистанційної освіти (інтернет-педагогіка в рамках позашкільної освіти)	Спільна розробка веб-платформи для інформаційних компаній позашкільних закладів, організація додаткового навчання для педагогів

Сьогодні є часом розвитку педагогіки творчості у всіх напрямках. Кожний педагог у своєму напрямку може, звичайно, жалітися на те, що «раніше було зручно, коли надходили чіткі інструкції, плани». Але сьогодні колективи визнають, що складність становища одночасно і збільшує шанси на наближення до точки потужного розвитку педагогічних інновацій. Творчі колективи, які це розуміють, приймають такий виклик, особливо в період пандемії. У зв'язку з цим варто спиратися на ідеї інноваційного акме-менеджменту якості освіти, запропоновані у напрямку кіберакмеологічного аспекту управління якістю освіти (Антонов, 2018).

Свобода творчості може тоді розвиватися у закладах позашкільної освіти, коли керівник розуміє її сенс – комфорт для розвитку педагога та комфорт для розвитку вихованця. Якщо ж комфорту для розвитку не передбачено, то педагогічна робота буде порожньою. Як буде дитина взаємодіяти з педагогом, якщо у педагога складні взаємини у колективі? Як дитина вчитиметься творити, якщо у педагога немає натхнення?

Заняття, які засновані на творчому підході, важливі для розвитку дітей та молоді як у теперішньому, і у майбутньому. Під час навчання особистість збагачується знаннями, розвиває необхідні навички, які стануть потрібними для подальшого життя. І тут рівень залучення вихованців до позашкільної освіти буде мати вирішальне значення, і саме тому дуже важливо знайти способи мотивації та пробудження інтересу до творчості. Враховуючи різні напрями позашкільної освіти, можна стверджувати, що свобода творчості як цінність є однією з важливих, оскільки саме вона поєднує у собі всі напрями. Одним з основних аргументів на користь цієї тези можна вказати, що така творча якість, як, наприклад, винахідливість, проявляється у всіх напрямках позашкільля, хоча у кожному напрямі є свій комунікативний код, у кожному напрямі є своя мова, яку можна збагатити, обираючи відповідні арт-технології. Відсутність винахідливості у дітей та молоді – тривожний сигнал для педагога, що вказує на недоліки розробленої теорії розвитку творчих якостей, на недостатню кількість програм, методик, технологій з різних видів



творчості. Розробка таких ресурсів для практики позашкільної освіти – одне із завдань для педагогів, які працюють у різних напрямках.

Крім того, важливо враховувати думку вихованців під час занять та звільнити місце для розкриття можливості мультимодальності у творчих процесах. Це підвищить зацікавленість вихованців, додасть осмислення у навчанні новим компетентностям. Зазначимо, що розвиток ідеї впровадження мультимодальності у всі напрямки освітнього процесу є дуже перспективним, оскільки надає можливості просування ідеї від тексту до образу (що формує уяву, самовираження, прогнозує результат). Завдяки міждисциплінарності, мультимодальність можна бачити у художній діяльності, яка майже завжди представлена у дитячій грі – вільній і такій, що породжує нові, фантастичні образи, нові характери, нові засоби для творчості.

Педагогіка творчості, що використовується в практиці позашкільної освіти, має сильні позиції для розвитку особистості. Саме така педагогіка – і як наука, і як практика, дає можливість висловити нестандартні ідеї та вийти за межі звичайного, повсякденного. У педагогіки творчості є свій методологічний апарат, закономірності, принципи, форми та методи. Також педагогіка творчості, розвиваючись у наукових дослідженнях, які спираються на практику педагогічної роботи, має цілісні системи, що дозволяють гармонійно розвивати творчі якості вихованців. Цікавим прикладом може стати робота педагогів із запровадження механізму взаємозв'язку різних видів виховання (національно-патріотичне, екологічне, художньо-естетичне тощо), нових педагогічних систем для розвитку сприйняття різних видів мистецтва тощо. Вкажімо і на цікаву ідею І. Пастир щодо нового підходу до способу осмислення різних проблем через візуальне сприйняття мистецтва, його впливу на людину у розрізі психологічної естетики (Пастир, 2018).

Такі підходи, механізми, педагогічні системи спираються на природу людини, її можливості та ресурси, її творчі ідеї та думки. Додамо, що коли вихованець, використовуючи художні ресурси, висловлює себе без

дотримання строгих правил і конкретних рекомендацій, сам педагог, спілкуючись із ним, також виявляє свободу творчості, чим удосконалює свою педагогічну майстерність. І тому не можна погодитися з тими, хто нарікає на занепад педагогічної творчості. Творчий педагог, що впроваджує у освітній процес арт-технології, сьогодні перебуває перед реальними викликами. Саме сьогодні наявною є ймовірність, що такий педагог буде мати авторитет і визнання у здобувачів позашкільної освіти. Той педагог, який здатний захоплюватися, відчувати задоволення від спільної праці та нести радість – необхідний для нашого суспільства – суспільства нової людини, яка щодня стикається з питаннями вирішення складних соціальних, психологічних, економічних проблем.

#### **Використані джерела:**

1. Антонов В. М. Інноваційна акмеологічна педагогіка: кіберакмеологічний аспект управління якістю освіти : монографія / В. М. Антонов; Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т ім. І. Сікорського», Укр. акад. акмеології. Одеса : Купрієнко С.В., 2018. 295 с.
2. Камю, Альбер (2021). Зібрання творів. Київ: Видавництво Фоліо (Література Франції. Література ХХ ст.). 256 с.
3. Пастир І. В. Основи педагогіки художньої творчості : монографія / І. В. Пастир; Ізмаїл. держ. гуманітар. ун-т. Ізмаїл : Ірбіс, 2018. 443 с.
4. Root-Bernstein, Robert. (2020). Art/Science. Encyclopedia of Creativity. (Editors-in-Chief: Steven Pritzker and Mark Runco). Academic Press. P. 69-75.
5. Ziviterea M., Riashchenkob V., Markina I. (2015). Teacher - pedagogical creativity and developer promoter. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, № 174. P. 4068 – 4073.